

CARA A UNHA NOVA VISIÓN DO PROCESAMENTO DA INFORMACIÓN EN INTERPRETACIÓN SIMULTÁNEA: RESULTADOS EXPERIMENTAIS

Luis Alonso Bacigalupe
Universidade de Vigo

Resumo

Neste artigo preséntanse unha parte dos resultados dun traballo experimental de investigación sobre o procesamento da información en interpretación simultánea. Dende as súas etapas iniciais a achega teórica principal á IS baseábase na idea de que os intérpretes adoptan unha estratexia de traballo baseada na busca constante do significado profundo do discurso orixe, que despois reformulan dun xeito natural seguindo un sistema análogo ao da comunicación humana normal, que implica a expresión dos enunciados a partir do pensamento espontáneo: os intérpretes nin sequera traducen enunciados, senón que os interpretan. As probas experimentais atopadas por distintos investigadores en traballos independentes parecen indicar, sen embargo, a existencia dun sistema dobre no que a busca do sentido se alterna coa transcodificación inmediata de unidades ou enunciados cando a relación LO-LT así o permite. O autor argumenta que dadas as esixencias impostas aos intérpretes pola IS, estes actúan estratexicamente utilizando en cada momento o sistema máis eficiente, có obxectivo último de non esgotar innecesariamente os seus limitados recursos cognitivos. Isto debería ter implicacións importantes, sobre todo no campo da pedagogía da IS.

Palabras clave: interpretación simultánea, cognición, procesamento da información, investigación experimental, estratexias, formación de intérpretes

Abstract

This paper presents part of the results of an experiment on information processing during simultaneous interpretation. The traditionally dominant theoretical approach to SI rested on the idea that interpreters consistently struggle in their search for the deep meaning of the source speech, which is then reformulated in the target language in a natural fashion. The process of SI was supposed to be, therefore, identical to that of ordinary human communication,

where utterances are originated from spontaneous thought. Moreover, interpreters do not translate utterances, they interpret them. Experimental results from various independent researchers, however, appear to point to the intervention of a double system, with an alternation between the search of deep sense and the immediate transliteration of units or more complex utterances when the relation between source and target language so allows. The author claims that given the pressing demands imposed by SI, interpreters behave strategically and use the most efficient type of processing for each unit in order not to exhaust their already limited cognitive resources. This may have serious implications for the training of interpreters.

Key words: Simultaneous interpretation, cognition, information processing, experimental research, strategies, interpreter training

Introdución

Ao longo dos últimos anos fóronse introducindo importantes avances que afectan ao campo da tradución e interpretación en case todos os aspectos. No caso concreto desta última, única disciplina obxecto deste artigo, fomos testemuñas, por exemplo, dun auténtico desembarco das novas tecnoloxías para a formación de intérpretes e para o seu labor profesional (de Manuel 2003, Sandrelli 2003, Ko 2006), multiplicáronse as publicacións e os sistemas para intercambiar información sobre investigación neste campo (Pöchhacker 1995, Gran e Viezzi 1995, Gile 2000, Carabelli 2003), así como o número de congresos altamente especializados sobre o tema, cursos, másters e títulos específicos en interpretación e volumes recopilatorios de artigos relevantes. Se analizamos a literatura, veremos que a discusión centrouse principalmente en cuestións como o estudo das situacións particulares nas que se desenvolve a interpretación e necesidades de usuarios, como é o caso da interpretación social e ante os tribunais (Berk-Seligson 1990, Barsky 1996) ou a interpretación para os medios de comunicación (Gambier 1995, Gambier et al. 1997, Kurz 1997, 2003), sen dúbida como consecuencia da importante función social que ambas as dúas desenvolven e do conseguinte interese dos diferentes sectores sociais para a súa mellor comprensión; pero tamén noutras cuestións relevantes, en especial nas apreciacións, definicións e valoracións de calidade (Viezzi 2003, Collados et al. 2003a, 2003b y 2003c), así como sobre toda unha morea de cuestións ideolóxicas respecto das súas implicacións diversas. E en todas elas pódese afirmar que houbo avances substanciais.

Polo contrario, apenas se produciron modificacións salientables na maneira de entender a IS, e aínda que tamén se escribira moito ao respecto (Danks et al. 1997, Dimitrova e Hyltenstam 2000, Tirkkonen-Condit e Jääskeläinen 2000) parece que non se resolveu dunha vez por todas a cuestión de como funciona o procesamento da información nos intérpretes, como se dunha cuestión resolta se tratase, cando en realidade non o é. Malia a súa importancia para

a introdución de métodos pedagóxicos que sirvan para incrementar o rendemento dos futuros intérpretes, non houbo, por tanto, apenas transformacións que afectasen á didáctica da interpretación, de maneira que unha boa parte das escolas seguen a día de hoxe actuando dun xeito coherente cuns principios que dominaron o panorama da interpretación dende que existe como disciplina, segundo os cales, e entre outras prescricións, para conseguir unha interpretación de calidade non se deben traducir palabras, senon reformular enunciados a partir da comprensión xenuína do sentido dos mesmos: a interpretación palabra por palabra é un método “menor” de interpretación que só se emprega en interpretacións de escasa calidade ou en situacións de crise extrema, pero non como estratexia principal de traballo, xa que adoita producir segmentos pouco idiomáticos. Por outra banda, só debe interpretarse cara á lingua nai para evitar esa falta de idiomaticidade para o receptor final. O termo tradución é case anatema: os intérpretes non traducen, senón que interpretan, é dicir, deciden cal é o sentido profundo dos enunciados. Dende un punto de vista didáctico, engaden que a técnica da interpretación é idéntica para calquera par de linguas e dirección de traballo, e sempre se debe aprender a facer primeiro interpretación consecutiva (IC) e logo IS, porque só aquel que sexa quen de facer unha boa IC poderá despois aprender a técnica da IS; ademáis, a técnica da IS é idéntica á da IC, só que sen pausas entre enunciados. O método de traballo na aula baséase en dúas instrucións básicas coherentes cos seus principios: (1) atopar o sentido do TO, e (2) reformular na LT dun xeito natural; apenas se inclúen instrucións didácticas para acadalo e rexéitanse aqueles exercicios preparatorios propostos que non inclúan algún tipo de comprensión profunda, excepto os deseñados para xerar interferencias. Como o método empregado funciona ben (fórmanse intérpretes, sen dúbida, dunha excepcional calidade profesional), os seus principios son correctos; por iso mesmo é innecesario estudar como funciona o proceso: eche así porque funciona, e como funciona non pode ser doutra maneira. Ademáis, rexéitanse –ou ignóranse– as probas resultantes da investigación empírica cando van en contra dos seus principios. A súa aproximación é fundamentalmente prescritiva e o seu razoamento circular.

Dende a nosa perspectiva, as cousas non son así necesariamente. E, en todo caso, para poder afirmar que si, habería que demostralo, o cal, polo de agora –e xa levamos máis de 50 anos dende a introdución da IS– non aconteceu. Máis ben ao contrario: día a día acumúlanse probas –resultado da investigación empírica– en contra de moitas desas ideas. E esas probas dispersas, unha vez acumuladas e vistas dende unha perspectiva global, parecen apuntar cara a unha nova visión de todo o proceso.

Por iso, a nosa aproximación foi radicalmente distinta dende que os estudos de T/I se implantaron hai xa preto de 14 anos na Universidade de Vigo, e baseouse nos seguintes aspectos: (1) a IS supón a utilización dunha técnica de traballo moi particular, diferente da empregada en IC, que se pode desenvolver coa práctica, sempre que se teñan unhas condicións mínimas e se empreguen

métodos de formación axeitados; (2) para preparar eses métodos de ensino é imprescindible posuír coñecementos exhaustivos sobre o funcionamento do sistema, é dicir, cómpre entender cales son os procesos mentais que dominan a IS e, en consecuencia, a súas dificultades concretas, e só a investigación empírica non prescritiva vai nos proporcionar os coñecementos sobre os devanditos procesos; (3) para entender o funcionamento do sistema é esencial desprenderse de todas as vellas adherencias do pasado e comezar as nosas investigacións sen ideas preconcebidas de ningunha clase: é preciso cuestionarse todas e cada unha das prescricións imperantes, xa que moitas delas foron formuladas sobre a base de experiencias e preferencias particulares, non necesariamente coincidentes coas experiencias doutros profesionais; (4) unha vez saibamos como funciona o proceso, haberá que deseñar métodos e fornecer explicacións que sirvan para mellorar a formación ofrecida aos alumnos.

Como consecuencia desta nova perspectiva acadáronse unha serie de resultados experimentais a través da realización de Traballos de Fin de Carreira na Licenciatura de Tradución e Interpretación, que abordaron cuestións tan diversas como a direccionalidade (Ares 2003), lateralización cerebral (Piñeiro 2003), as diferenzas prácticas entre IS e IC e as súas implicacións (Trillo 2003, Fariñas 2003), a lóxica didáctica de impartición das materias de IC e IS (Alonso 2003), ou a especificidade por pares de linguas (Táboas 1996), por mencionar só aqueles máis relevantes para esta investigación. Estes estudos, realizados a pequena escala, con pequenas mostras e case sempre con grupos de estudantes, non pretenden, nin moito menos, ser definitivos, pero parecen apuntar cara a certas tendencias que en absoluto se corresponden coas ideas dominantes no eido da interpretación, pero si coa experiencia profesional nos mercados locais dos *freelancers* e con escritos e publicacións do mesmo carácter. Unha visión afastada de indefinicións e abstraccións, e sobre todo, do prescritivismo dominante nestes estudos.

Cara a unha nova perspectiva do procesamento da información en IS

O que se describe de seguido é só unha parte dos resultados dun amplo estudo experimental en IS levado a cabo polo autor deste artigo para a súa tese de doutoramento (Bacigalupe 2006).

O obxectivo último desta investigación era abordar a cuestión sinalada na introdución: averiguar como os intérpretes procesan a información cando traballan en IS. Perante a análise de datos experimentais tentaríamos iluminar o debate entre aqueles que manteñen que mesmo para a IS o intérprete elabora o sentido de todos os enunciados tras un proceso voluntario e sistemático de desverbalización ou eliminación voluntaria da envoltura lingüística do TO (isto é, os defensores da aproximación historicamente máis influínte en interpretación, a Teoría do Sentido, máis recentemente re-denominada *Teoría Interpretativa da Tradución*), de maneira que o TT –segundo esta mesma achega– se produce seguindo os mesmos mecanismos que os do pensamento

espontáneo (Seleskovitch 1978a, 1978b, 2002, e, nas súas versións máis modernas e entre moitos outros, Setton 1999 ou Paradis 2000), idea a partir da cal se derivan boa parte dos principios básicos imperantes neste eido e sinalados tamén máis arriba –por exemplo, se sempre se traballa a partir do sentido extraído trala perfecta comprensión do TO a técnica da interpretación deberá ser idéntica para calquera par de linguas–, e aqueles que propoñen (aunque case sempre dun xeito moi tímido) que a miúdo, e dependendo do par de linguas e dirección de traballo, entre outras variables, se procesan segmentos nun sistema máis cercano ao intercambio directo de breves unidades lingüísticas. O método empregado para analizar esta cuestión explícase máis abaixo na descrición do experimento.

A idea parte dunha observación común a moitos estudosos da interpretación, que suxire que os TTs interpretados parecen conservar abondosos elementos propios da LO, alleos á que sería unha formulación natural e idiomática nesa LT, caso de producirse o discurso directamente nesa lingua. Eses TTs poden distinguirse claramente como textos interpretados, o cal no debería acontecer se fosen xerados seguindo exactamente os mesmos mecanismos que os que rexon a produción a partir do pensamento espontáneo. Dende o meu punto de vista co-existen alo menos dous procesos en marcha, un de comprensión profunda dos enunciados e, polo tanto, de elaboración do seu sentido, seguido pola reformulación “xenuína” proposta anteriormente, e outro –paralelo no tempo– de tradución directa de unidades (de extensión variada) en liña.

Unha idea que non é en absoluto nova, xa que numerosos autores do campo da cognición que estudan o procesamento da información en IS xa se cuestionaran con anterioridade algúns dos principios dominantes (Massaro 1978, van Dijk e Kintsch 1983), mesmo contribuíndo con probas experimentais obtidas perante tarefas indirectas, que non incluían actividades propias da IS (de Groot 1997, de Bot 2000).

Pero tamén no eido da interpretación a discusión foi intensa tempo atrás e as probas atopadas moi relevantes, aínda que, se cadra, escasas. Así, Isham e Lane (1993) e Isham (1994, 1995), utilizando tamén métodos indirectos, propoñen que a desverbalización non se dá para todos os suxeitos e todos os discursos, aínda que si parece haber uns suxeitos máis desverbalizadores que outros. Pola súa banda, Dam (1998) achega datos semellantes e engade que mesmo na IC hai un constante vaivén entre momentos dominados pola reformulación xenuína dende o sentido e outros polo uso de formas léxicas semellantes.

Diversos autores (como Wilss 1978, Moser 1978, Riccardi 1996, Russo 1997, Shlesinger 1999, 2003, Russo e Sandrelli 2003, etc.) propoñen –empregando tanto datos empíricos como achegando tentativamente o valor das súas intuicións– que a interpretación debe ser específica para cada par de linguas e incluso para a dirección de traballo. Hai que engadir que moitos destes achados son coincidentes cos obtidos en Vigo utilizando o método experimental, como comentaba máis arriba.

En todo caso, acumúlanse probas que cuestionan con datos empíricos –e incluso refutan– tanto os principios xerais da aproximación tradicional como algúns dos aspectos colaterais máis importantes que dela se derivan. Por tanto, algo parece non andar demasiado ben nas aproximacións que utilizamos para describir a interpretación, e as súas dificultades e limitacións, se seguimos aferrándonos a principios nunca demostrados, exclusivamente prescritivos e repetidamente cuestionados. A partires dunha comprensión inexacta do proceso é improbable que se poidan desenvolver métodos eficientes. De aí a relevancia deste tipo de traballos experimentais.

No laboratorio de IS non abonda convidar os estudantes nas etapas iniciais de formación a entrar nas cabinas e empezar a reformular o TO en LT dun xeito natural trala busca do sentido dos enunciados, e non traducindo palabra por palabra. Cómpre indicarlles como deben xestionar as unidades entrantes para transformalas nun discurso saínte que sexa completo e preciso, idiomático e correcto, é dicir, informar sobre que estratexias ou accións pódenn servirllas para facelo. E só seremos quen de facer tal cousa se comprendemos dun xeito preciso o funcionamento do sistema. E só poderemos comprendelo se o estudamos dun xeito obxectivo e exhaustivo, sen ningunha clase de prexuízo sobre como é ou sobre como cremos que debe ser, ou mesmo sobre como nos gustaría que fose.

Antecedentes e observacións

A orixe desta investigación atópase nos precedentes en materia de investigación arriba indicados, pero tamén nunha serie de opinións e intuicións de autores diversos, así como na experiencia profesional no mercado local, por exemplo:

- (1) A IS prodúcese en liña, e inclúe serias limitacións temporais (Shlesinger 1995). Isto significa que moitas veces (por non dicir case sempre) o intérprete debe comezar a falar antes de que se teña producido tal cantidade do TO como para poder comprender o seu sentido profundo. Como non sempre se poden procesar amplos segmentos de información, procésanse microunidades (Gile 2003).
- (2) En particular no mercado superespecializado e tremendamente variable dos *freelancers* locais é improbable que se poidan comprender en profundidade as implicacións de todos os enunciados de tan variados campos temáticos. Daquela, os intérpretes tan só conseguen ter unha comprensión parcial e moi limitada do TO que reciben. E, de feito, con esa comprensión parcial dos textos especializados é posible fornecer unha versión coherente en LT (Gile 1995).
- (3) Varios autores (Moser 1978, Wilss 1978, Levelt 1989, Shreve e Diamond 1997, Setton 1999, Chernov 2004) propoñen intuitivamente que os intérpretes empregan con frecuencia e dun xeito automático repertorios de solucións de tradución (frases feitas, saúdos, agradece-

mentos, despedidas) que xa demostraron o seu valor en experiencias previas, unha idea que comparto e que forma parte da experiencia habitual dos intérpretes.

- (4) O “conflito” *décalage*-sincronía. Mírese como se mire, son dous conceptos excluíntes. Segundo a aproximación tradicional era esencial o *décalage* ou *Ear-Voice Span/EVS*, isto é o tempo que ha de transcorrer entre a recepción do TO e a produción do TT e que é preciso para recibir unha cantidade suficiente de TO como para poder tomar decisións sobre o seu sentido. Sen embargo, nas novas modalidades de interpretación para os medios esíxese sincronía (Moser 1996), que significa que a produción do intérprete debe rematar ao mesmo tempo ou tan preto como sexa posible do TO, doutro xeito prodúcense serias confusións entre o público respecto de quen está a falar en cada momento. Daquela, se a sincronía se aplica con éxito na interpretación para os medios por que é tan imprescindible o *décalage* noutros eidos?
- (5) A lei do mínimo esforzo cognitivo. Baseáese esta idea na formulación dos Modelos de Esforzos de Daniel Gile (1995). O seu fundamento é que calquera canle que sirva para transmitir información ten unha capacidade limitada. Se se sobrepasa, haberá perdas. As operacións mentais non automáticas como a IS precisan de certa capacidade de procesamento da información. A desverbalización é unha tarefa complexa que esixe a comprensión profunda de cada enunciado, unha tarefa non automática. Pola súa banda, o intercambio directo e automático de pares equivalentes apenas consume enerxía. Dadas as limitacións de recursos dispoñibles e a sobrecarga de tarefas á que están sometidos os intérpretes tendo a pensar que éstos actúan estratéxicamente e que só aplicarán estratexias de comprensión profunda da información cando as circunstancias así o esixan, pero nunca de maneira sistemática ou como opción principal. Máis ben ao contrario: tenderán a empregar o intercambio directo de pares equivalentes sempre que sexa axeitado, xa que é moito máis sinxelo en termos do esforzo asignado.

Hipótese

En IS procésanse breves microunidades en liña, o cal impide acadar unha ampla visión do TO e do seu sentido exacto. Polo tanto, non sempre se reformula empregando os mesmos mecanismos que rexen o pensamento espontáneo. Deste xeito, os TTs interpretados na combinación e dirección inglés-español (o único par e dirección obxecto deste estudo) deberían reter unha pegada formal clara e visible do TO, tan evidente que deberían observarse diferenzas sintácticas, léxicas e formais substanciais con respecto a un corpus de orixinais en español de temas similares e producidos en condicións análogas.

O experimento

Para intentar demostrar a hipótese anterior non se recorreu nin a intuicións nin a opinións, ou experiencias particulares, senon ao único método capaz de fornecer indicadores específicos, o método empírico, e máis en concreto a un experimento en IS, que se describe de seguido.

Materiais, suxeitos e metodoloxía

Materiais

Os materiais empregados constan de 4 corpus para a súa posterior análise

- (1) O corpus DOIs son os 7 Discursos Orixinais en Inglés, que servirían de TOs aos suxeitos experimentais. Estaban completos e non foron manipulados: de feito tratábase de grabacións en vídeo de discursos reais tal e como foron pronunciados por diferentes oradores. A velocidade de produción era variada. Algúns eran liídos mentres que outros eran improvisados. A temática: ‘ciencia’ e ‘política-protocolo’.
- (2) CSP (Corpus Suxeitos Profesionais) son as ISs dos suxeitos experimentais profesionais, que interpretaron os 7 discursos de DOIs cada un.
- (3) CSE (Corpus Suxeitos Estudantes) son as ISs de 5 suxeitos estudantes avanzados de interpretación, que interpretaron cada un os 4 discursos do tema ‘política-protocolo’.
- (4) DOEs é o corpus comparativo de 18 Discursos Orixinais en Español, semellantes a DOIs en canto a temática, modo de produción e situación ou ámbito de traballo.

Táboa resumo de materiais e suxeitos

Materiais								
	DOIs		CSP		CSE		DOEs	
Tema	Nº Disc	Nº Pal	Nº Disc	Nº Pal	Nº Disc	Nº Pal	Nº Disc	Nº Pal
Ciencia	2	9.831	15	54.054	-----	-----	5	9.747
Política/ Protocolo	5	8.594	40	54.883	20	20.511	13	13.368
Total	7	18.425	55	108.937	20	20.511	18	23.115
Tamaño da mostra e suxeitos								
Nº total de discursos analizados				100				
Nº total de palabras analizadas				170.988				
Duración total das interpretacións				GSP 18h 31m 50s GSP+ GSE 21h 56m 05s				
GSP (Grupo Suxeitos Profesionais)				8 suxeitos (media 7,5 anos experiencia)				
GSE (Grupo Suxeitos Estudantes)				5 estudantes avanzados de interpretación				

Suxeitos

Os suxeitos deste experimento foron divididos en dous grupos, xa que un dos obxectivos propostos era comparar se se apreciaban diferenzas substanciais entre o comportamento de profesionais e estudantes de interpretación. Caso de non atoparse ampliárase o tamaño da mostra.

O GSP (Grupo Suxeitos Profesionais) estaba formado por 8 profesionais cunha experiencia media no mercado de 7,5 anos, algúns superaban os 10 anos e ningún deles tiña menos de 4 anos de experiencia. Ademais, traballaban en diferentes eidos profesionais (*freelancers* locais, *freelancers* de organismos internacionais e funcionarios de organismos internacionais), e recibiran a súa formación en diferentes entornos académicos (ou ben eran autodidactas sen formación específica en interpretación) e, posiblemente, con distintos métodos e aproximacións. Lonxe de ser esta unha incidencia indesexada, perseguíuse a heteroxeneidade dos suxeitos para evitar nesgos provocados polo seu entorno laboral habitual ou por teren sido formados nunha mesma institución académica e cunha mesma achega pedagóxica, de ser o caso.

O GSE (Grupo Suxeitos Estudantes) estaba formado por 5 estudantes de T/I da Universidade de Vigo, que no momento da realización do traballo xa tiñan cursadas as materias básicas de IC e IS, e que nese momento estaban a piques de rematar un curso de interpretación especializada de congresos.

Metodoloxía

As sesións de traballo leváronse a cabo nun dos laboratorios de IS da Facultade de Filoloxía e Tradución da Universidade de Vigo en diferentes datas, caso dos profesionais, dada a imposibilidade de xuntalos nunha sesión única, e nunha única sesión no caso dos estudantes. Ningún dos suxeitos foi informado do obxecto de estudo, aínda que os profesionais si eran conscientes de que estaban a participar nunha investigación, mentras que os estudantes fixeron o seu traballo como se dunha sesión de clase se tratase, sen saber que estaban a participar neste experimento.

Unha vez familiarizados co funcionamento dos equipos, pasouse a realizar as diferentes tarefas de IS. Para cada unha delas se lles facilitou por escrito e inmediatamente antes da realización do traballo a información básica pertinente, incluíndo nome e cargo do orador que tiñan que interpretar de seguido, así como tema de traballo e contorno no que tiña lugar. No caso dos discursos máis especializados (que interpretaría só o GSP) tamén se lles entregou unha breve lista terminolóxica. Sempre houbo unha pequena pausa entre unha tarefa e a seguinte, que se aproveitou para transmitirles a información relevante. Os intérpretes traballaron en cabinas individuais dende as que tiñan perfecta visión das imaxes, e grabaron os seus TTs en grabadoras analóxicas estándar.

Para a súa posterior análise, os discursos foron transcritos minuciosamente un por un coa axuda dun paquete informático de recoñecemento de

voz (*Dragon Naturally Speaking*), de modo que quedaron reflectidas todas e cada unha das incidencias atopadas, incluídas palabras mal articuladas e ruídos diversos.

Análise

Realizáronse dúas análises diferentes:

(1) Un estudo comparativo (E1) deseñado para establecer o nivel de homoxeneidade sintáctica entre DOEs e CSP e CSE. Non se quería entrar en valoracións subxectivas sobre se algo é ou non é unha copia indesexada palabra por palabra TO-TT ou resultado dunha reformulación xenuína dende o sentido, xa que moitas copias literais serían perfectamente correctas na LT. Tampouco se quería ter que decidir sobre se algo é correcto ou non en español, debido á enorme influencia que ten o inglés nos eidos das relacións internacionais e da ciencia. É dicir, en E1 non se compararon directamente DOIs (os TOs) cos TTs de CSP e CSE, senón que se seleccionaron unha serie de compoñentes sintácticas, denominadas aquí MTLs (Marcadores de Tradución Literal) e extraídas dun traballo de carácter contrastivo sobre as diferenzas formais e estruturais inglés-español (López y Minett 1997), como indicativos dunha presenza anormal de estruturas estrañas e propias do inglés nos TTs en español. Mediríase, por tanto, a presenza relativa de 17 MTLs en CSP e CSE (os TTs en español) e compararíase con DOEs (corpus comparatvo de orixinais tamén en español), non con DOIs. Se a aproximación tradicional é correcta non debería haber diferenzas na presenza relativa de MTLs, porque CSP e CSE producirían o seu discurso a partir dunha reformulación xenuína dende o sentido e non deberían quedar restos significativos da forma do TO. Caso contrario, é dicir se a presenza de MTLs era superior en CSP e CSE que en DOEs, significaría que a forma do TO tivo unha influencia substancial na reformulación dos TTs, e que a IS non se produce seguindo os mesmos mecanismos do pensamento espontáneo. Habería, por tanto, que reconsiderar o funcionamento do sistema, tal e como manteño.

(2) Unha análise comparativa de carácter máis habitual TO-TT (E2) sobre similitudes léxicas, o que significou comparar certo tipo de unidades presentes en DOIs coas súas formulacións en CSP e CSE. Esta análise dividiuse en dúas sub-análises: E2.1, na que se compararon unha serie de unidades léxicas comúns, e E2.2, na que se compararon todos os nomes, siglas e acrónimos presentes en todos os discursos do campo temático ‘política-protocolo’ de DOIs (a súa presenza nos discursos da ciencia era irrelevante). Este traballo orixinárase trala observación dun alto nivel de homoxeneidade léxica TO-TT, de tal xeito que, por exemplo, *identify* se traducía case sempre por “identificar” (correcto), pero casi nunca polos igualmente correctos “buscar”, “descubrir” ou “encontrar”. Do mesmo xeito, se o TO dicía *European Union* os TTs decían “Unión Europea”, pero ante un TO *Europe* a resposta era practicamente sempre “Europa”, aínda que significase “UE”. Semellaba que a forma léxica do TO quedaba

reflectida case de xeito sistemático nos TTs. Analizando esas formas léxicas poderíamos determinar se os suxeitos reformulaban os seus TTs a partir do significado das mesmas ou se parecían indicativas dunha reprodución baseada na súa forma externa.

Por outra banda, débese ter en conta que neste traballo e para ambas as dúas análises, só se estudou a forma do TT e nunca os contidos. A partir da forma intentaríase inferirse como se procesa o contido, a información.

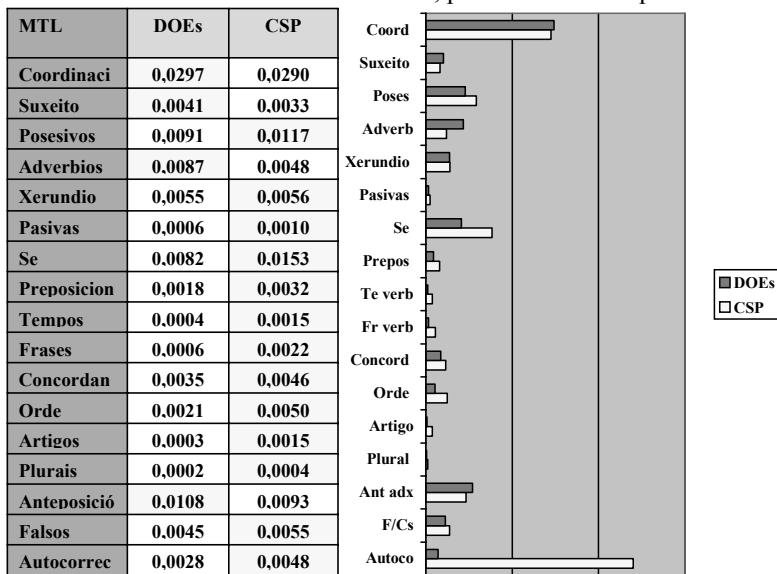
Finalmente, cómpre sinalar que aínda que o obxectivo inicial desta investigación se limitaba ao xa comentado, os resultados forneceron indicacións interesantes doutra índole, como probas parciais da existencia do dobre sistema de procesamento “ascendente” (dende a formulación) e “descendente” (dende o significado), sobre certas presumibles estratexias de traballo e potenciais interferencias atopadas no proceso, e pareceu apuntar cara a implicacións relevantes sobre outras cuestións paralelas –pero moi relevantes– relativas á existencia dunha fase de tradución, direccionalidade e outras, que levaron á formulación dun modelo tentativo de procesamento da información en IS, se cadra a achega máis salientable desta investigación. Non obstante, e por limitacións de espazo, o modelo non se vai describir neste artigo nin se vai entrar en todas esoutras cuestións, que quedan pendentes para algunha ocasión posterior.

Resultados

Estudo 1 (E1)

Resultados totais MTLs. Discursos Política + Ciencia

Vistos os resultados no seu conxunto, pódese observar que houbo unha

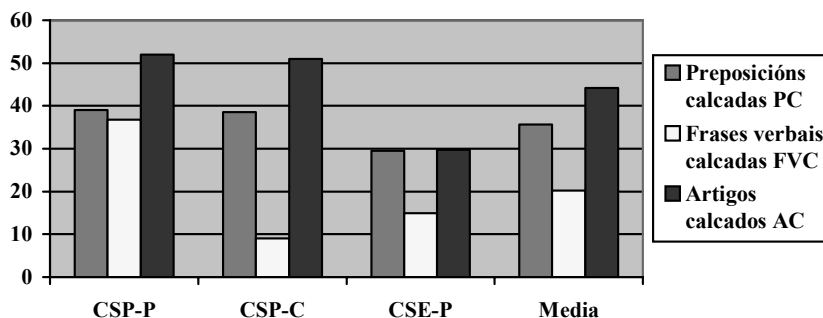

presenza superior de 13 dos 17 MTLs analizados no caso de CSP (o máis significativo), e inferior para 4. No caso de CSE dábase esa presenza superior en 12, pero non para os outros 5. Isto significa que se observa un nivel de diferenzas sintácticas anormalmente alto entre os TTs e DOEs, é dicir, entre os discursos interpretados ó español e os orixinais en español, o cal, pola súa banda, sería indicativo de que os discursos interpretados non parecen procesarse na mente dos intérpretes como se procesa o discurso normal a partir do pensamento espontáneo. Fronte á aproximación tradicional, a IS non parece decorrer polo mesmo camiño que o pensamento: a forma do TO deixa unha pegada intensa e profunda na produción destes intérpretes, do que se deduce que ademáis de basearse no sentido, tamén parecen traducir a partir da forma do TO.

Non embargantes, hai que sinalar que algúns dos indicadores supostamente máis esperables a priori non corroboraron a hipótese de partida, como a presenza obrigatoria do Suxeito explícito inglés, ou a Anteposición do Adxectivo inglés (para os cales poderíase esperar unha presenza profusa e anormal nos TTs interpretados), o cal pode restar valor a estes resultados, aínda que tamén se poden xustificar en termos dos materiais utilizados, das diferenzas existentes entre lingua escrita e oral, e mesmo pola calidade do traballo dos nosos suxeitos, que conscientes desas diferenzas na lingua estándar poderían ter evitados eses usos “estraños”. Tamén se observou unha diferenza substancial nos resultados dos discursos da ciencia e dos da política, que parece máis xustificable polo modo de produción que polo tema dos discursos: os da ciencia (tanto DOIs como DOEs) eran improvisados, mentras que os da política eran case sempre lidos. Por outra banda, os resultados de GSE foron case idénticos aos dos profesionais en case todas as categorías, aínda que amosaron diferenzas menores de comportamento en dúas delas.

Pero ademáis, entre os MTLs analizados había varias categorías nas que era sinxelo identificar cando se produciu unha copia clara (e incorrecta) da forma do TO fronte a usos correctos, ou mesmo usos erróneos debidos a outras razóns. Trátase das categorías Preposicións, Frases Verbais e Artigos, e estes casos particulares foron chamados Calcos Formais Básicos. Os datos indican que xuntando todos os corpus e suxeitos houbo unha media de copias incorrectas nestas categorías do 33,2%, chegándose nalgunha delas ao 52%. Cómpre ter en conta que o fenómeno só é identificable como tal cando aparece o erro, o que non significa que o procesamento da información non siga en moitas outras ocasións o mesmo camiño, máis con éxito, e, polo tanto, sen ofrecer solucións que chamen a atención ao seren idiomáticas.

Gráfico de calcos formais básicos: porcentaxes

Daquela, parecía claro que se cumprira –polo menos parcialmente– a hipótese de partida: semella que a forma do TO tivo unha influencia significativa nos TTs producidos por estes suxeitos. Parece que o procesamento da información en IS non se axusta completamente ás prescricións imperantes.

Estudo 2 (E2)

Tamén aquí, os resultados apuntaron cara a un altísimo nivel de homoxeneidade formal nas opcións escollidas polos suxeitos, tanto en E2.1 (léxico) como en E2.2 (nomes e siglas). Sirvan os seguintes exemplos.

O primeiro é de E2.1, e trátase da tradución de CSP das unidades léxicas *Forces*, *soldiers* e *troops* (que tiñan idéntico sentido no TO) nun dos discursos da política (D8). Os resultados viñeron a indicar que:

- (1) Cando o TO é *forces*, o 75,6% dos TTs din “fuerzas”, e só no 3% dos casos se di “soldados”.
- (2) Sen embargo, se o TO é *soldiers*, o 73% din “soldados” e só un 6,6% “fuerzas”.
- (3) Sumando os resultados de *forces* e *soldiers* (97 aparicións en total, só para este discurso D8), só se di “tropas” un 5% das veces, pero si o TO é *troops*, dise “tropas” o 25% das veces.
- (4) Sumando todas as aparicións de *forces*, *soldiers* e *troops* (105 en total), só 3 veces se di “ejército” (2,8%), e unha vez (0,95%) “militares”. Sen embargo, en D5 ante un TO *military* o 42% das veces díxose “ejército” e o 50% “militares”.

Todos os elementos comparados neste exemplo ilustrativo eran, evidentemente, intercambiabes, xa que tiñan idéntico significado profundo e, polo tanto, caso de que se tivese levado a cabo unha reformulación xenuína dende o sentido, sería esperable un nivel moi inferior de homoxeneidade formal TO-TT, aínda que ás opcións empregadas non son nunca incorrectas. Houbo, sen dúbida, unha influencia masiva da forma do TO. Esta tendencia coconfirmábase na táboa que segue, que inclúe unidades léxicas comúns atopadas en varios

discursos tanto para CSP como para CSE. Isto quedaba tamén reflectido na tendencia frecuente a empregar a mesma categoría gramatical das unidades dos TOs nos TTs.

Táboa comparativa de unidades léxicas. Media CSP/CSE. Todos os discursos

TO	TT	CSP %	CSE %
Individual	Individuos o individual	83	80
Forces	Fuerzas	73,9	96,4
Military	Militares	59	60
Soldiers	Soldados	73	80
Troops	Tropas	25	33
Condolences	Condolencias	68,75	62,5
Identify	Identificar	85,7	100
Certainty	Certidumbre o certeza	85,7	66,6
Successful/success	Exitoso/con éxito	85	60
Architect/architecture	Arquitecto/arquitectura	79	Ø

Con relación a E2.2, podemos ver dous exemplos significativos. En D7, nunha alocución ante a prensa internacional de Tony Blair en Bruxelas, empréganse os termos *Europe* e *European Union* como sinónimos, sempre co sentido de “Unión Europea”. Pero cando a formulación do TO foi *European Union*, o 100% dos TTs foron “Unión Europea”, mentras que cando o TO foi *Europe*, o 91,6% dos TTs foron “Europa”.

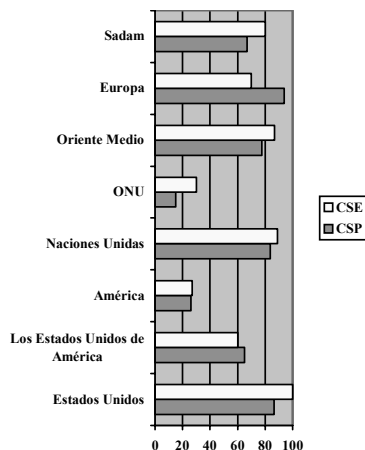
O segundo exemplo procede dos TTs de CSP en D6, e é igualmente claro. Se o TO é *NATO*, o 89% das veces emprégase un TT “OTAN”. Pero das 43 ocorrencias nas que se di algún sintagma con *Alliance* nos TOs, prodúcense na LT unidades que inclúen “Alianza” no 74% dos casos. Pola contra, ante un TO *NATO Countries*, só o 14% das veces se di “Alianza”, mentres que o 86% das veces se di “OTAN”. Se o TO é *our alliance* (co sentido de “OTAN”), o 85,7% das ocorrencias inclúen algún enunciado con “Alianza”, e só o 14,3% das veces se di “OTAN”. Unha vez máis, todas as unidades refírense ao mesmo organismo, pero o nivel de similitude formal é abraiante. Do mesmo xeito, se o TO é *our nation*, o 100% din “nuestro país/nación”, pero para *The United States* case sempre se di “los Estados Unidos”. E se o TO engade *of America* case sempre se dirá “de América”. Todos os TOs, se refiren, claro está, á mesma nación.

Evidentemente, a gran maioría das veces non se estaba a reconstruír dende o sentido, nin se estaban empregando as opcións máis breves posibles para acadar un suposto aforro de esforzo na produción: estíbese a reproducir a forma do TO nos TTs dun xeito case sistemático. A explicación ao meu entender é simple: con frecuencia é innecesario (e esgotador) facer inferencias profundas

sobre o sentido do TO durante a IS: para que facer ese esforzo maior se unha tradución palabra por palabra (o esforzo menor, con diferenza) vai ser igualmente correcta e idiomática?

Nomes frecuentes. CSP-CSE

TO	TT	CSP %	CSE %
The United States	Estados Unidos	86,6	100
The United States of America	Los Estados Unidos de América	65	60
América	América	26	27
The United Nations	Naciones Unidas	83,7	89
The UN	ONU	15	30
The Middle East	Oriente Medio /Medio Oriente	77,7	86,9
Europe	Europa	94	70
Saddam	Sadam	67	80

En resumo, pódense observar arriba os datos máis significativos para ambos grupos e todos os discursos.

Pero se cadra incluso máis interesante foi un achado inesperado que se pode observar na taboa anterior. E é que esa tendencia a copiar case sistemáticamente a forma do TO desaparece cando se sabe que a opción máis literal é pouco conveniente ou inadecuada. É o caso de *America*, para o que tanto CSP como CSE renuncian masivamente á copia formal “América”. O TO se refería só a Estados Unidos, ao que os estadounidenses se refiren habitualmente como *America*, pero non así os nosos suxeitos, que desta volta acoden ao sentido, e deciden que a opción máis correcta non é aquela que en español se emprega para a totalidade do continente. Este e outros exemplos foron considerados indicativos da existencia de mecanismos de corrección e control, que interveñen para evitar a formulación de unidades incorrectas só cando é imprescindible facelo, pero non de forma constante.

Conclusiones e discusión

A partires dos resultados de E1 parece que a sintaxe do TO tivo unha influencia cando menos relevante na reformulación destes suxeitos. Por outra banda, o feito de que para algunhas categorías dos MTLs analizados en E1 non se validase a hipótese parece unha cuestión menor dado o alto nivel de homoxeneidade formal atopada entre os TOs e os TTs en E2. Esta é especialmente salientable no caso dos nomes propios analizados en E2.2, máis significativos posto que se estudaron todos aqueles presentes en todos os TOs e TTs da políti-

ca, e iso malia que moitos deles eran perfectamente reformulables empregando outras opcións. Tamén se producen copias frecuentes de categoría gramatical. Ademais, a identificación dos sistemas de control mencionados arriba parece indicar que este tipo de reformulación non é un accidente indesexado, senón consecuencia da aplicación de estratexias de maximización do esforzo cognitivo: parece que se aplica a lei do mínimo esforzo como estratexia prioritaria, e que só se empregan estratexias máis complexas (e custosas) como a elaboración profunda do sentido cando é estritamente necesario facelo, pero non como estratexia principal de traballo ou, polo menos, non como a única posible.

Por outra banda, non se atoparon comportamentos substancialmente distintos entre o GSP e o GSE en ningunha das análises, nin na dos MTLs nin na das opcións léxicas. O GSE confirma ó comportamento do GSP, excepto porque o GSE parece ser menos tendentes a copiar a estrutura do TO. Cuestión chamativa que se agudiza aínda máis ao consideraren os resultados de calcos formais básicos. Este fenómeno pode xustificarse en termos de: (a) a cantidade de información transmitida; o GSP transmitiu moita máis información que o GSE, dado tamén suxerido polo feito de que o GSP emprega como media máis palabras que o GSE, e ao transmitirse máis información e usarse máis palabras, é máis probable que se calquen máis estruturas do TO; e (b) se cadra, por “adaptación ao medio” e ás súas normas imperantes; o GSE parece máis preocupados pola corrección lingüística, porque esas son as súas necesidades estratéxicas no seu eido particular, mentres que o GSP se preocupa máis pola transmisión completa da información. Por outra parte, perante unha análise –en principio menor, aínda que relevante– do número de palabras diferentes empregadas soubemos tamén que o GSP utiliza un número significativamente superior de palabras diferentes que o GSE. Isto pode significar que a maior riqueza expresiva dos primeiros pode axudar na transmisión dos contidos ou, alo menos, reflectirse nun estilo máis depurado, e nunha maior calidade da forma do produto final. Ademais, obsérvase no GSE unha moi inferior capacidade para tomar decisións estratéxicas: o GSP parece inmerso nun complexo proceso de toma de decisións, mentres que o GSE se centra nos detalles concretos e en transmitir o que poden e non o que queren transmitir. Por tanto, se se estudase a precisión e cantidade de información transmitida é moi probable que o rendemento do GSE fora substancialmente inferior ao do GSP.

Semella, por tanto, que a produción destes intérpretes, cando traballan en IS, có par de linguas e na dirección inglés-español, está dalgún xeito condicionada polas características sintácticas, léxicas e morfolóxicas do TO, de maneira que estes suxeitos no parecen reformular todos os enunciados recibidos a partir do seu sentido, senón que parecen reconstruír boa parte dos mesmos dende a forma do TO. Do anterior dedúcese que o modo de procesamento da información debe ser específico para cada par de linguas e dirección en IS. Ademais, dados estes resultados, poderíase mesmo suxerir que, se cadra, a desverbalización nin sequera sexa o tipo de procesamento prioritario, non por-

que sexa menos importante ou porque forneza peores solucións —máis ben ao contrario, pode ser o sistema máis desexable caso de poderse aplicar sempre—, senón porque é menos eficiente en termos de consumo de recursos e, polo tanto, só intervén se o sistema de intercambio directo de unidades TO-TT (o máis eficiente e rápido e o menos esgotador) non serve para resolver o problema en curso. Non embargantes, é obvio que con outros pares de linguas e outras direccións as conclusións poderían ser outras, tal e como suxire o mais elemental sentido común.

Parece que o uso dunha ou outra estratexia de procesamento non é consecuencia da imposibilidade de xestionar certos segmentos, senon froito da actuación estratéxica dos intérpretes, que parecen empregar o modo de procesamento que menos recursos lles esixe (o procesamento secuencial de unidades) cando as estruturas e o léxico do TO así o permiten, pero que cambian cara a unha estratexia moito máis cercana aos principios da desverbalización se a relación LO-LT así o determina. Polo tanto, a tradución palabra por palabra en IS entre linguas sintácticamente similares como estas non parece ser un accidente indesexado, nin consecuencia da mala calidade dos intérpretes, senón consecuencia dunha estratexia global de maximización do esforzo, entendido como a obtención do máximo rendemento comunicativo có mínimo esforzo cognitivo. E en IS o mínimo esforzo cognitivo acadase —tal e como parecen suxerir estes datos— non dicindo as opcións máis breves, senón seguindo da maneira máis lineal (ou literal) posible o TO, probablemente porque as unidades que primeiro se activan na mente dos intérpretes son as máis semellantes dende o punto de vista formal, e o par de linguas obxecto deste estudo inclúe entre o seu repertorio de posibilidades opcións léxicas moi similares.

Reflexión final

Á vista destas conclusións, semella oportuno reconsiderar algunhas das supostas verdades máis afianzadas no panorama teórico imperante nos estudos de interpretación. Non se trata de afirmar que os principios anteriores sexan erróneos. Nada máis lonxe da miña intención. Máis ben diría que son incompletos e parciais, xa que só asumiron como válido un dos termos da ecuación —se cadra por descoido, aínda que a discusión ao respecto podería ser apaixonante en termos de tipos de mercado ou definición de calidade en interpretación, entre moitas outras—, ignorando outra parte igualmente importante da mesma. Non debe, por tanto, entenderse este traballo como un intento absurdo de defender a tradución literal. En absoluto. Calquera que teña un mínimo de experiencia en T/I sabe que con frecuencia non é posible polos cambios substanciais de sentido que produce, e que moitas outras tampouco é axeitada porque produce segmentos certamente pouco idiomáticos en LT, aínda que o sentido sexa o mesmo. Pero calquera cun pouco de experiencia profesional tamén sabe que con frecuencia é a opción máis simple xa que fornece unidades igualmente válidas.

Tampouco está de máis, por tanto, admitir que o proceso si parece que se rexe moitas veces por transferencias automáticas ou semi-automáticas que evitan malgastar esforzo cando esa transferencia lineal se sabe que é correcta: é dicir, cando a relación LO-LT así o permite, tal e como acontece con linguas sintáctica y formalmente non tan diferentes coma o par inglés-español.

A IS é unha actividade esgotadora que consome a totalidade dos recursos cognitivos do intérprete. E isto é particularmente así no moi esixente mercado dos *freelancers* locais, onde a variabilidade temática é tan inabranquible que fai imposible comprender en profundidade todo o que se está a dicir sobre tantos campos temáticos tan altamente especializados. E sen, embargo, todos os días interprétase neses congresos locais. E os usuarios do servizo non parecen estar tan incómodos por recibiren algún segmento pouco natural en LT, sempre que se lles estea dando unha versión completa e exacta do TO. De feito, influída polo inglés, incluso a produción “xenuina” na lingua nai dos participantes está de cote determinada por esas formas “estrañas”.

Quizáis moitas das prescricións imperantes foran formuladas para outros mercados, nos que a corrección lingüística é tan importante ou máis que a precisa e completa transmisión dos contidos. Ou, se cadra, teña que ver con que as devanditas prescricións se formularon cando a técnica da IS estaba nas súas etapas iniciais, co cal se descoñecían moitas das súas implicacións.

Por outra banda, e como xa se mencionara máis arriba, os datos aquí expostos son só unha parte dos resultados obtidos nesta investigación, que forneceu indicacións mesmo máis salientables que afectan a toda unha morea das prescricións imperantes en IS, como a existencia dunha potencial fase de tradución, especificidade por pares de linguas e direccionalidade, o traballo cara á lingua B, sistemas de transferencia automática de enunciados, estratexias de traballo, procesamento paralelo, interferencias, o papel dos distintos compoñentes da memoria, tipos de suxeitos e outras, que se materializaron na formulación dun modelo tentativo de procesamento da información en IS, pero que non se discuten aquí por limitacións de espazo, aínda que foron posiblemente tan importantes coma os resultados das análises realizadas.

O feito é que, vistos no seu conxunto, todos estes resultados, indicacións e implicacións parecen relevantes, e poderían servir como base para o deseño de métodos pedagóxicos máis precisos e mellores para satisfacer as necesidades dos estudantes e, á súa vez, as dos mercados. Neste sentido e para non incorrer nas indefinicións imperantes baste un exemplo de aplicación práctica: trátase da potencial utilidade dos estudos de gramática contrastiva ou estilística comparada (Álvarez Lugris 2001), que foron dalgún xeito defenestrados dos estudos de T/I cando certas perspectivas supostamente máis “modernas” de carácter cognitivista, funcionalista ou pragmático desbotaron outras máis en liña coa lingüística tradicional, negando a relevancia da forma do TO para a reformulación do TT. Se aceptamos as implicacións dos resultados deste traballo respecto da presumible creación de repertorios de solucións de tradución

para unidades e estruturas que se repiten con certa frecuencia, e que, como se menciona máis arriba, desenvolven os profesionais da interpretación coa práctica, haberá que asumir que poden ser unha ferramenta de gran axuda para os estudantes. Deste xeito teremos algo máis preciso e concreto que aprenderlles –lonxe das indefinicións imperantes– cando se enfrontan coa difícil tarefa da IS nas súas etapas iniciais.

REFERENCIAS BIBLIOGRÁFICAS

- ALONSO, P. 2003. “Secuenciación na Aprendizaxe da Interpretación: ¿Consecutiva antes que Simultánea?”, en Bacigalupe, L.A. (ed.). 2003. *Investigación experimental en interpretación de linguas: primeiros pasos*. Servicio de Publicacións da Universidade de Vigo.
- ÁLVAREZ LUGRÍS, A. e FERNÁNDEZ OCAMPO, A. (eds.). 1999. *Anovar/Anosar: estudos de tradución e interpretación*. Servicio de Publicacións. Universidade de Vigo, 1999.
- . 2001. *Estilística comparada da tradución*. Servicio de Publicacións. Universidade de Vigo, 2001.
- ARES, R. 2003. *Estudio experimental sobre bidireccionalidad en IS*. Traballo de Fin de Carreira inédito. Departamento de Tradución e Lingüística. Universidade de Vigo, 2003.
- BACIGALUPE, L.A. (ed.). 2003. *Investigación experimental en interpretación de linguas: primeiros pasos*. Servicio de Publicacións. Universidade de Vigo, 2003.
- . 2006. *Hacia un nuevo modelo de procesamiento de la información en interpretación simultánea: resultados de un estudio experimental*. Tese de Doutoramento. Dpto. de Tradución e Lingüística. Universidade de Vigo, 2006.
- BARSKY, R.F. 1996. “The Interpreter as Intercultural Agent in Convention Refugee Hearings”. *The Translator* 2(1). 45-63.
- BERK-SELIGSON, S. 1990. *The Bilingual Courtroom: Court Interpreters in the Judicial Process*. Chicago: The University of Chicago Press, 1990.
- CARABELLI, A. 2003. “A brief overview of IRIS –the Interpreter’s Research Information System”, en de Manuel, J. (ed). *Nuevas tecnologías y formación de intérpretes*. Granada: Atrio.113-139.
- COLLADOS, A., FERNÁNDEZ, M. e GILE, D. (eds.). 2003a. *La evaluación de la calidad en interpretación: investigación*. Granada: Comares, 2003.
- COLLADOS, A. FERNANDEZ, M., PRADAS, E., SÁNCHEZ, C. e STÉVAUX, E. (eds.). 2003b. *La evaluación de la calidad en interpretación: docencia y profesión*. Granada: Comares, 2003.
- COLLADOS, A. e SABIO, J.A. (eds.). 2003c. *Avances en la investigación sobre interpretación*. Granada: Comares, 2003.

- CHERNOV, G. 2004. *Inference and Anticipation in Simultaneous Interpreting*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins, 2004.
- DAM, H. 1998. "Lexical Similarity vs. Lexical Dissimilarity in Consecutive Interpreting: A Product-based Study of Formal-based vs. Meaning-based Interpreting". *The Translator* 4 (1). 49-68.
- DANKS, J.H. SHREVE, G.M., FOUNTAIN, S.B. e McBEATH, M.K. (eds.). 1997. *Cognitive Processes in Translation and Interpreting*. Thousand Oaks, Londres e Nova Delhi: Sage, 1997.
- DE BOT, K. 2000. "Simultaneous Interpreting as Language Production", en Dimitrova B.E. e Hyltenstam, K. (eds.). 2000. *Language Processing and Simultaneous Interpreting*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.
- DE GROOT, A. 1997. "The Cognitive Study of Translation and Interpretation: Three Approaches", en DANKS J. H., SHREVE, G. M., FOUNTAIN, S.B. e McBEATH, M.K. (eds.) 1997. *Cognitive Processes in Translation and Interpreting*. Thousand Oaks, Londres e Nova Delhi: Sage.
- 2000. "A Complex-skill Approach to Translation and Interpreting", en TIRKKONEN-CONDIT, S. e JÄÄSKELÄIEN, R. (eds.). 2000. *Tapping and Mapping the Processes of Translation and Interpreting*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins. 53-68.
- DE MANUEL, J. (ed.). 2003. *Nuevas tecnologías y formación de intérpretes*. Granada: Atrio, 2003.
- DIMITROVA, B.E. e HYLTENSTAM, K. (eds.). 2000. *Language Processing and Simultaneous Interpreting*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins, 2000.
- FARIÑAS, M. 2003. "Dificultades sintácticas na interpretación simultánea", en BACIGALUPE, L.A. (ed.). 2003. *Investigación experimental en interpretación de lenguas: primeiros pasos*. Servicio de Publicacións. Universidade de Vigo.
- GAMBIER, Y. (ed.). 1995. *Audiovisual Communication and Language Transfer*. Proceedings of the International Forum Strasbourg. Translation. FIT. Newsletter série XIV/3-4, 1995.
- GAMBIER, Y., Gile, D. e Taylor, C. (eds.). 1997. *Conference Interpreting: Current Trends in Research*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins, 1997.
- GERVER, D. e SINAÏKO H. W. (eds.). 1978. *Language Interpretation and Communication*. Nova York e Londres: Plenum Press, 1978.
- GILE, D. 1995. *Basic Concepts and Models for Interpreter and Translator Training*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins, 1995.
- 2000. "The History of Research into Conference Interpreting. A Scientific Approach". *Target* 12:2. 297-321.
- 2003. Justifying the deverbilization approach in the interpreting and translation classroom". *Forum* 1:2. 47-63.
- GRAN, L. e VIEZZI, M. 1995. "Development of Research Work at SSLM, Trieste". *Target* 7:1. 107-118.

- ISHAM, W.P. e LANE, H. 1993. "Simultaneous interpretation and the recall of source-language sentences". *Language and Cognitive Processes* 8. 241-264.
- ISHAM, W.P. 1994. "Memory for Sentence Form after Simultaneous Interpretation: Evidence both for and against Deverbalization", en LAMBERT, S. y MOSER-MERCER, B. (eds.). 1994. *Bridging the Gap. Empirical Research in Simultaneous Interpretation*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins. 191-211.
- 1995. "On the Relevance of Signed Languages to Research in Interpretation". *Target* 7:1. 135-149.
- KELLY, D., MARTIN, A., NOBS, M. L., SÁNCHEZ, D. e WAY, C. (eds.). 2003. *La direccionalidad en traducción e interpretación: perspectivas teóricas, profesionales y didácticas*. Granada: Atrio.
- KLAUDY, K. e KOHN, J. (eds.). 1997. *Transferre Necessse Est*. Budapest: Scholastica, 1997.
- KO, L. 2006. "Teaching interpreting by distance mode: Possibilities and constraints". *Interpreting* 8 (1). 67-96.
- KURZ, I. 1997. "Getting the message across - Simultaneous interpreting for the media", en SNELL-HORNBY, M., JETTMAROVÁ, Z. e KAINDL, K. (eds.) 1997. *Translation as Intercultural Communication*. Selected Papers from the EST Congress. Prague 1995. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins. 195-205.
- 2003. "Live TV interpreting – a high-wire act", en COLLADOS, A. e SABIO, J. A. (eds.). 2003a. *Avances en la investigación sobre interpretación*. Granada: Comares. 159-171.
- LEVELT, W.J.M. 1989. *Speaking: From intention to articulation*. Cambridge: Bradford Books/MIT Press, 1989.
- LÓPEZ, J.G. e MINETT, J. 1997. *Manual de traducción (inglés-castellano)*. Barcelona: Gedisa, 1997.
- MASSARO, D.W. 1978. "An information-processing Model of Understanding Speech", en GERVER, D. e SINAICO H.W. (eds.). 1978. *Language Interpretation and Communication*. Nova York e Londres: Plenum Press. 299-314.
- MOSER, B. 1978. "Simultaneous Interpretation: A Hypothetical Model", en GERVER, D. e SINAICO H.W. (eds.). 1978. *Language Interpretation and Communication*. Nova York e Londres: Plenum Press. 353-368.
- MOSER, P. 1996. "Expectations of Users of Conference Interpretation". *Interpreting* 1 (2). 145-178.
- PARADIS, M. 2000. "Neurolinguistic Processes in Simultaneous Interpreting", en DIMITROVA, B.E. e HYLSTENSTAM, K. (eds.). 2000. *Language Processing and Simultaneous Interpreting*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.
- PIÑEIRO, P. 2003. "Escoita binaural vs. monoaural: resultados dun estudio experimental en IS", en BACIGALUPE, L.A. (ed.). 2003. *Investigación experimental en interpretación de linguas: primeiros pasos*. Servicio de Publicacións da Universidade de Vigo. 16-38.

- PÖCHHACKER, F. 1995. “‘Those Who Do’ ...: A Profile of Research(ers) in Interpreting”. *Target* 7:1. 47-64.
- PÖCHHACKER, F. e SHLESINGER, M. (eds.). 2002. *The Interpreting Studies Reader*. London: Routledge, 2002.
- RICCARDI, A. 1996. “Language-specific strategies in simultaneous interpreting”, en DOLLERUP, C. e APPEL, V. (eds.). 1996. *Teaching Translation and Interpreting 3*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins. 187-195
- RUSSO, M. 1997. “Morphosyntactical Assymetries between Spanish and Italian and their Effect during Simultaneous Interpreting”, en KLAUDY, K. e KOHN, J. (eds.). 1997. *Transfere Necesse Est*. Budapest: Scholastica. 268-272.
- RUSSO, M. e SANDRELLI A. 2003. “La direccionalidad en interpretación simultánea: un estudio sistemático sobre el tratamiento del verbo”, en KELLY, D., MARTIN, A., NOBS, M.L., SÁNCHEZ, D. e WAY, C. (eds.). 2003. *La direccionalidad en traducción e interpretación: perspectivas teóricas, profesionales y didácticas*. Granada: Atrio. 407-426.
- SANDRELLI, A. 2003. “Herramientas informáticas para la selección de intérpretes: *Interpretations* y *The Black Box*”, en DE MANUEL, J. (ed). 2003. *Nuevas tecnologías y formación de intérpretes*. Granada: Atrio. 67-112.
- SETTON, R. 1999. *Simultaneous Interpretation: A Cognitive-Pragmatic Analysis*. Amsterdam/ Philadelphia: John Benjamins, 1999.
- SELESKOVITCH, D. 1978a. *Interpreting for International Conferences: Problems of Language and Communication* (Traducción de Stephanie DAILEY y E. NORMAN McMillan). Washington: Pen and Booth, 1978.
- 1978b. “Language and Cognition”, en GERVER, D. e SINAIKO H.W. (eds.). 1978. *Language Interpretation and Communication*. Nova York e Londres: Plenum Press. 333-341.
- 2002. “Language and Memory: A study of note-taking in consecutive interpreting”, (extraído de SELESKOVITCH, D. (1975). *Langage, langues et mémoire. Étude de la prise de notes en interprétation consécutive*. París: Minard Lettres Modernes, e traducido por Jacolyn HARMER), en PÖCHHACKER, F. e SHLESINGER, M. (eds.). 2002. *The Interpreting Studies Reader*. London: Routledge. 121-129.
- SHLESINGER, M. 1995. “Shifts in Cohesion in Simultaneous Interpreting”. *The Translator* 1:2. 193-214.
- 1999. “Norms, Strategies and Constraints. How do we tell them apart”, en ÁLVAREZ LUGRIS, A. e FERNÁNDEZ OCAMPO, A. (eds.). 1999. *Anovar/Anosar: estudios de traducción e interpretación*. Servicio de Publicacións. Universidade de Vigo. 65-78.
- 2003. “Effects of presentation rate on working memory in simultaneous interpreting”. *The Interpreter’s Newsletter* 12:12. 37-49.

- SHREVE, G.M. e DIAMOND B.J. 1997. "Cognitive Processes in Translation and Interpreting: Critical Issues", en DANKS J.H., SHREVE, G.M., FOUNTAIN, S.B. e McBEATH, M.K. (eds.). 1997. *Cognitive Processes in Translation and Interpreting*. Thousand Oaks, Londres e Nova Delhi: Sage. 233-251.
- TIRKKONEN-CONDIT, S. e JÄÄSKELÄINEN, R. (eds.) 2000. *Tapping and Mapping the Processes of Translation and Interpreting*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins, 2000.
- TÁBOAS, M. 1996. *Análisis comparativo de la dificultad de interpretar en simultánea desde el inglés y el francés al castellano*. Trabajo de Fin de Carreira inédito. Dpto. de Traducción e Lingüística. Universidade de Vigo, 1996.
- TRILLO, S. 2003. "Diferencias entre IC e IS: resultados dun estudio empírico", en BACIGALUPE, L.A. (ed.). 2003. *Investigación experimental en interpretación de linguas: primeiros pasos*. Servicio de Publicacións. Universidade de Vigo.
- VAN DIJK, T.A., e KINTSCH, W. 1983. *Strategies of Discourse Comprehension*. San Diego: Academic Press, 1983.
- VIEZZI, M. 2003. "Interpretation quality: a model", en COLLADOS, A. e SABIO, J. A. (eds.). 2003c. *Avances en la investigación sobre interpretación*. Granada: Comares.
- WILSS, W. 1978. "Syntactic anticipation in German-English Simultaneous Interpreting", en GERVER, D. e SINAIKO H.W. (eds.). 1978. *Language Interpretation and Communication*. Nova York e Londres: Plenum Press. 343-352.

